

บทสรุป

มลายูเป็นประเทศหนึ่งที่ถูกรุกจากภายนอกเข้ารุกรานและครอบครอง
เกือบตลอดมาจากตอนใต้ คือถูกรุกรานจากทางสุมาตราและชวา ตอนเหนือคือ
จากไทย ครั้นมาในสมัยหลังก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลของชาติยุโรป ในเวลาที่ลัทธิ
จักรวรรดินิยมลามือเมืองขึ้นกำลังแพร่หลายมายังทวีปเอเชีย

ประเทศไทยได้แก้อำนาจลงไปปกครองแหลมมลายู ตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้า
รามาธิบดีแห่งมหาราช แห่งกรุงสุโขทัย หน้านั้นเป็นเวลาของไทยกำลังเจริญรุ่งเรือง
อย่างสูงสุด พระบรมเชษฐาภาพแห่งพระมหากษัตริย์ราชเจ้าของไทย แผลออก
ไปอย่างกว้างขวาง ทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์ในแคว้นตลอดจนเมือง
ขึ้นทั้งหลายด้วยศัพทพิชราชธรรม บ้านเมืองจึงสงบร่มเย็น ประเทศราชทั้งรามัญ
มลายู ก็อ่อนน้อมยอมอยู่ใต้อำนาจพระบารมีด้วยความเรียบร้อยตลอดมา

ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เมืองขึ้นในแหลมมลายูของไทยคงเหลือเพียง
๔ เมือง คือ เมืองปัตตานี กลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี และภายหลังก็มีปลิวแยก
ออกมาจากเมืองไทรบุรีเพิ่มขึ้นอีกเมืองหนึ่ง โดยเฉพาะเมืองปัตตานีนั้น สมเด็จพระ
เจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ทรงพระราชนิพนธ์พงศาวดารในรัชกาลที่ ๑ เสด็จกรีธาทัพใหญ่ยกไปตีเอง
และประกาศรวมเข้าอยู่ในการปกครองของไทยอย่างสิทธิขาดยิ่งกว่าหัวเมืองอื่น

ด้วยเหตุที่จุดประสงค์ในการขยายอาณาเขต จำกัดอยู่เพียงเพื่อแม่พระ
บรมเชษฐาภาพของพระมหากษัตริย์ไทยเป็นส่วนใหญ่ มิได้มุ่งหวังจะทำลายล้างหรือ
ตั้งหน้ากอบโกยผลประโยชน์จากเมืองที่ตีได้ อีกประการหนึ่ง ความไม่สะดวกทาง
การคมนาคมระหว่างเมืองหลวงกับหัวเมืองขึ้นทั้งหลาย ก็เป็นอุปสรรคกีดขวางมิให้
สามารถกระจายอำนาจ และการควบคุมบังคับบัญชาจากศูนย์กลางได้เต็มที่ ประกอบ
กับชาวมลายูเองก็ไม่ชอบการปกครองของชาวต่างชาติ ดังนั้นจึงปรากฏว่า หัวเมือง
ขึ้นในแหลมมลายูต่างใฝ่ใถ่อิสระภาพในการปกครองตนเองอย่างเต็มที่ รัฐบาลไทย

มิได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับเลย เพียงแต่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ปกครองแต่ในนามเท่านั้น แท้จริงในทางปฏิบัติแล้ว มลายุมีสุลต่านหรือเจ้านครองของตนเอง มีศาสนาตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเอง สุลต่านทรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะเสนอแนะให้มีการโยกย้ายหรือถอดถอนข้าราชการซึ่งไม่เป็นที่พึงปรารถนาได้ทุกเมื่อ อย่างไรก็ตามก็ในฐานะที่เป็นเมืองขึ้น เจ้ามลายุเหล่านี้ต้องตกอยู่ใต้อำนาจบังคับบัญชาของเจ้าพระยาตากลาโหม และชั้นตรงต่อสมเด็จพระเจ้าภีษกาลมณฑลสงขลา ในขณะที่ยุโรปและกัณฑ์อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าพระยาในครีธรรมราช ไทยให้ความสำคัญคุ้มครองป้องกันภัยจากศัตรูภายนอกที่จะมารุกราน โดยเรียกเรื่องสิ่งตอบแทนเพียงการส่งเครื่องราชบรรณาการ หรือที่มลายูเรียกว่า "บุหงามาศ" หรืออีกนัยหนึ่ง ต้นไม้เงินทอง ๓ ปีต่อครั้งหนึ่ง และต้องให้ความช่วยเหลือในค่าน้ำกำลังอาวุธและเสบียงอาหาร ในเวลาที่เกิดศึกสงคราม

ผลเสียจากการให้อำนาจแก่เจ้าเมืองขึ้น ในการปกครองอย่างเต็มที่ประการหนึ่งคือ ทำให้บรรดาชาวต่างชาติที่เข้ามาติดต่อกับชายควย เกิดความเข้าใจผิดคิดว่าเมืองเหล่านี้เป็นอิสระ ดังเช่นกรณีของฟรานซิส ไลท์ (Francis Light) ซึ่งเข้ามาติดต่อกับเขาเกาะปีนังจากเจ้าพระยาไทรบุรี (อับดุลละ โมกกรมชะ) เพื่อทำที่จอดพักเรือ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๘ (ค.ศ. ๑๗๘๖)

ปัญหาว่าไทยมีอำนาจครอบครองแหลมมลายูทางตอนเหนืออย่างแท้จริงหรือไม่นั้น อาจพิจารณาได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ๓ ประการ คือ จากทำที่และการปฏิบัติของไทยต่อเมืองเหล่านี้ ปฏิบัติของเจ้านครอง และจากบทบาทของอังกฤษผู้เข้ามามีส่วนในวิถีการ เมืองของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันมีมูลเหตุมาจากการรักษาผลประโยชน์ทางการค้าและความมั่นคงของอินเดียนของอังกฤษเอง

จากพฤติการณ์ที่ประเทศไทยปฏิบัติต่อเมืองขึ้นในมลายูนั้น อาจสรุปได้ว่าไทยมีอำนาจและสิทธิเหนือเมืองขึ้นเหล่านี้โดยสมบูรณ์ เพราะนอกจากต้องส่งเครื่อง

ราชบรรณาการ "บุหงามาศ" ๓ ปีต่อครั้ง และส่งกำลังคน อาวุธ เสบียงกรัง ตลอดจนเงินทองมาช่วยเหลือไทยในเวลาเกิดศึกสงครามแล้ว ไทยยังมีอำนาจที่จะคัดสนลงโทษในกรณีที่เจ้าเมืองขึ้นกระทำการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามพระบรมราชโองการอีกด้วย จะเห็นได้จากกรณีที่ไทยยกทัพลงไปตีเมืองไทรบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๘๒๑) ภายหลังจากที่เจ้าพระยาไทรบุรีไม่ยอมส่งเครื่องราชบรรณาการตามที่เคยปฏิบัติมา ชำบงเอาใจออกห่างไปเข้ากับพม่าชาติ ศอจากนั้น ไทยก็พยายามบังคับบัญชาดูแลเมืองเหล่านี้ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยเรียกร้องสิทธิในการควบคุมการติดต่อกับต่างประเทศ และควบคุมความประพฤติของเจ้านครอง

ในส่วนเจ้าเมืองมลายู ตลอดจนประชาชนชาวมลายูทั้งหลายนั้น ในระยะแรก ๆ ก็มีความพอใจในฐานะของตนที่อยู่ ทั้งยังถวายความจงรักภักดีต่อพระเจ้าอยู่หัวของไทย และเชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งจากกรุงเทพฯ ด้วยดีเสมอมา ครั้นภายหลัง ได้ติดต่อกับชาติดังกล่าว ได้รับการยุบและอวตอ้างถึงกำลังอำนาจอันเข้มแข็งของฝ่ายนั้น พวกมลายูจึงเริ่มเกิดความรู้สึกไม่พอใจต่อการปกครองของไทย

* ในสายตาของอังกฤษเห็นว่า ไทยปกครองรัฐในมลายูอย่างโหดร้ายทารุณ จึงไม่ควรที่อังกฤษจะเพิกเฉยต่อดินแดนซึ่งอังกฤษเองก็มีผลประโยชน์อยู่มากมายด้วย และพิจารณาว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องรีบรวบรัดเอาแหลมมลายูทั้งแหลมเข้ามาอยู่ใต้อาณาจักรของตนเสีย อย่างไรก็ตาม อังกฤษยังพยายามสงวนท่าทีไม่ปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดอันจะเป็นเครื่องแสดงเจตนาร้ายออกมาให้เห็นเด่นชัดนัก รัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอนได้ออกคำสั่งกำชับมิให้ข้าหลวงใหญ่ประจำสิงคโปร์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ในเสตรทเขตเทอดเมนต์กระทำการก้าวร้าวและรุกรานอาณาเขตของไทย และนั่นคือคำตอบเหตุผลที่เจ้าพระยาไทรบุรีมิได้รับความช่วยเหลือแต่ประการใดจากอังกฤษ เมื่อถูกกองทัพไทยโจมตีใน พ.ศ. ๒๓๖๔ ยิ่งกว่านั้นสิทธิและอำนาจของไทย ยังได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากสนธิสัญญาเบอร์นี (Burney Treaty) ในปี พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๘๒๖)

นับตั้งแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ไทยเริ่มเข้าเกี่ยวข้องกับกิจการในหัวเมืองมลายูมากยิ่งขึ้น ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์บรมราชูปถัมภ์ทรงพระปรีชาสามารถยกเยี่ยมแห่งราชจักรีวงศ์พระองค์นี้ ทรงเอาพระทัยใส่เป็นพิเศษในราชการหัวเมืองมลายู ถึงกับเสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายใต้ไปจนถึงเมืองปัตตานี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ (ค.ศ. ๑๘๕๙) ปรากฏว่าเจ้าเมืองมลายูหลายคนมีความสวามิภักดิ์ ก็เชิญทางเข้ามาเฝ้าถวายความเคารพถึงพระนครหลวง จนเป็นที่โปรดปรานและใกล้ชิดสนิทสนมกับพระเจ้าอยู่หัวของไทย นอกจากนั้นเจ้าพระยาโกษาโหมขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายไทย ยังได้เดินทางไปตรวจราชการแถบหัวเมืองชายทะเลฝ่ายตะวันตกในสมัยนี้อีกด้วย

ในขณะที่อำนาจการปกครองของไทยเหนือมลายูเข้มแข็งขึ้น ก็เป็นเวลาเดียวกับที่ลัทธิจักรวรรดินิยมกำลังแผ่ขยายมาทางตะวันออก ประเทศไทยเริ่มมีความสำคัญขึ้นในฐานะเป็นรัฐกัณฑ์ระหว่างมหาอำนาจสองชาติ คืออังกฤษซึ่งปกครองอินเดียและพม่าทางตะวันตก กับฝรั่งเศสซึ่งครอบครองอินโดจีน ใดๆ ก็ตามที่อังกฤษได้พยายามที่จะธำรงรักษาเอกราชของประเทศไทยไว้ เพื่อป้องกันมิให้พรมแดนของตนต้องประชิดกับฝรั่งเศส ทั้งยังหลีกเลี่ยงปฏิกิริยาใด ๆ อันจะเป็นการละเมิดสิทธิของไทยในแหลมมลายู แม้ว่าในเวลานั้น อังกฤษจะได้อำนาจการอารักขาเหนือรัฐต่าง ๆ เป็นต้นว่า เปอร์เซีย ซามาร์ฮานด์ และปะหังแล้ว และข้าราชการคนสำคัญหลายคนของอังกฤษ เช่น เซอร์ เฟรดเดอริค เวลด์ (Sir Frederick Weld) เซอร์ ซีซิล สมิท (Sir Cecil Smith) เซอร์ แฟรงก์ สเวตเทนแฮม (Sir Frank Swettenham) และข้าราชการคนอื่น ๆ ในเสตทเซพเตอลเมนต์ จะเห็นพ้องต้องกันว่าควรผนวกดินแดนภายใต้การปกครองของไทยเข้ารวมเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษด้วยก็ตาม แต่รัฐบาลอังกฤษยังคงยึดถือนโยบายก้าวไปข้างหน้าอย่างช้า ๆ สุขุม และปลอดภัยของทวีปอย่างมั่นคง ชำนาญติเตียนการโจมตีเมืองตรังگانู อันเป็นการกระทำที่ท้าวหาญโกล

ลำพังตนของเจ้าเมืองสิงคโปร์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ (ค.ศ. ๑๘๖๒) รัฐบาล
 อังกฤษได้แสดงให้เห็นตลอดเวลากว่า ตนยังเคารพสิทธิและอำนาจอของไทย เช่น
 โคขออนุญาตนำกองทหารอังกฤษเข้าไปในรัฐกลันตัน ตรังกานู เพื่อศึกษาภาษา
 เมืองปะหังซึ่งหนีเข้ามาในรัฐทั้งสอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๘ (ค.ศ. ๑๘๙๕) ก็มา
 อีกสองปี (ค.ศ. ๑๘๙๗) เมื่ออันตราয়จากการเขาแทรกแซงของมหาอำนาจทาง
 ชาติในแหลมมลายูเริ่มมีที่ท้าวจะจริงจิงขึ้น อังกฤษก็ตกลงทำอนุสัญญาฉบับกับไทย
 ยอมรับสิทธิของไทยตั้งแต่ตอนโคขเมืองบางตะพานลงไป สองปีหลังจากนั้น
 ไทยก็ตกลงทำสัญญากับอังกฤษ กำหนดเขตแดนระหว่างเมืองแปะระในมลายูกับ
 เมืองรามันท์ในมณฑลปัตตานีของไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ (ค.ศ. ๑๘๙๙)

อนึ่ง
 ๒๔๔๐
 ๒๔๔๑
 ๒๔๔๒
 ๒๔๔๓
 ๒๔๔๔
 ๒๔๔๕
 ๒๔๔๖
 ๒๔๔๗
 ๒๔๔๘
 ๒๔๔๙
 ๒๔๕๐

ใน พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๙๐๐) อังกฤษปฏิเสธที่จะให้ความสนับสนุน
 แก่นักธุรกิจชาวอังกฤษคนหนึ่งซึ่งทำการสำรวจสายแร่ เพื่อขอสัมปทานทำเหมืองใน
 เมืองกลันตัน ช่างยังกลับขอให้นายคัพ (Mr. Duff) นักธุรกิจผู้นั้น ไปติดต่อกับ
 ตรงกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทย ความผิดหวังจากรัฐบาลอังกฤษ ทำให้นายคัพหันเข้า
 ใช้วิธีขู่เข็ญ จนรัฐบาลอังกฤษต้องยอมให้ความร่วมมือในที่สุด

ในขณะที่กำลังดำเนินนโยบายแบบเอาตัวรอดกับมหาอำนาจอังกฤษและ
 ฝรั่งเศสอยู่นั้น รัฐบาลไทยก็มีไคละเลยหัวเมืองขึ้นในมลายูของตน พระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชอุทิศสาหะเสด็จประพาสทองถิ่นต่าง ๆ
 ในแหลมมลายูโดยทั่วถึง นับเป็นพระเจ้าแผ่นดินไทยพระองค์แรกที่ไคเสด็จเยี่ยม
 เยียนไคตามทุกซอกซอของราษฎรทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวมลายูโดยไคลัดชิก ไคตรง
 แดงคั้งและพระราชทานของขวัญ ตลอดจนเหรียญตรา เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่าง ๆ
 เป็นเครื่องบำรุงน้ำใจแก่หัวหน้าชาวมลายูทั้งหลาย ยิ่งความปลานปล้อมและเพิ่ม
 พูนความจงรักภักดีแก่คนเหล่านั้นอย่างสูงสุด ยิ่งกว่านั้น เมื่อมีการปรับปรุง เปลี่ยน
 แปลงระบบการบริหารประเทศขนานใหญ่ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ (ค.ศ. ๑๘๙๒) กวบ
 การรวมอำนาจทุกอย่างเข้าสู่ศูนย์กลาง (Centralization) การปกครอง
 เมืองขึ้นในมลายูก็ยิ่งมั่นคง เข้มแข็งขึ้นอีกเป็นทวีคูณ

อย่างไรก็ตาม ในไม่ช้าความกลัวการเข้าแทรกแซงจากมหาอำนาจชาติ
ที่ ๓ ในแหลมมลายู ทำให้รัฐบาลอังกฤษต้องเปลี่ยนนโยบายของตนใหม่ เวลา
ชาติที่มีท่าทีคุกคามผลประโยชน์ของอังกฤษในภาคพื้นส่วนนี้ ได้แก่ชาติรัสเซีย และ
เยอรมัน โดยเฉพาะเยอรมันนั้นกำลังแสวงหาเมืองท่าจอกเรือเพื่อขยายการค้า
และจักรวรรดิของตน ควบเหตผลทางยุทธศาสตร์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
อังกฤษไม่อาจยอมให้เหตุการณ์เช่นนี้ดำเนินต่อไปได้ ดังนั้นใน พ.ศ. ๒๔๔๕ (ค.ศ.
๑๘๐๒) อังกฤษจึงตกลงทำสนธิสัญญากับไทย กำหนดให้มีการแต่งตั้งที่ปรึกษาชาว
อังกฤษในเมืองกลันตันและตรังกานู คำแนะนำของที่ปรึกษาจะต้องได้รับการปฏิบัติ
ตามในทุก ๆ กรณี ยกเว้นแต่เรื่องศาสนาและประเพณีของชาวมลายู อีกสองปี
ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๘๐๔) อังกฤษก็ประสบความสำเร็จในการชักชวน
ฝรั่งเศสให้ตกลงทำสนธิสัญญายอมรับว่ารัฐมลายูทางตอนเหนือซึ่งอยู่ใต้การปกครอง
ของไทยเป็นเขตอิทธิพลของอังกฤษ

คราวนี้รัฐบาลไทยเริ่มสงสัยในพฤติการณ์อันส่อให้เห็นความไม่สุจริตใจ
ของอังกฤษ และเริ่มมองหาช่องทางที่จะเข้าควบคุมเมืองขึ้นในมลายูให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
โอกาสดังกล่าวมาถึงใน พ.ศ. ๒๔๔๘ (ค.ศ. ๑๘๐๕) เมื่อเมืองไทรบุรีและปดิส
ซึ่งประสบความสำเร็จทางการเงิน ได้ขอความช่วยเหลือจากไทย ฝ่ายไทยจึงเสนอ
ให้กู้ยืมเงินจำนวนหนึ่ง โดยมีข้อแม้ว่า เมืองทั้งสองจะต้องยอมรับที่ปรึกษาของไทย
ซึ่งจะทำหน้าที่อย่างเดียวกับที่ปรึกษาของอังกฤษในเมืองกลันตันและตรังกานู แต่
เซอร์จอห์น แอนเดอร์สัน (Sir John Anderson) ข้าราชการใหญ่อังกฤษประจำ
เสนาบดีเขตตอนเหนือที่ปรึกษาของประเทศไทย โดยกล่าวหาว่า การแต่งตั้ง
ที่ปรึกษา เป็นความพยายามของไทยที่จะรุกรานเอกราชและความมั่นคงของ
ไทรบุรี และปดิส ถึงกระนั้น ความคิดที่จะชักชวนไทยก็ต้องล้มเหลวในที่สุด
เมื่อไม่ได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลอังกฤษที่กรุงลอนดอน ซึ่งเล็งเห็นว่า ควร
ปล่อยให้ไทยดำเนินแผนการณ์เดิมของตนต่อไป ในเมื่ออังกฤษเองก็ได้เคยปฏิบัติ
เช่นนั้นมาก่อนในเมืองกลันตัน ตรังกานู อย่างไรก็ดี อังกฤษสามารถบีบบังคับให้
ไทยยอมแต่งตั้งที่ปรึกษาที่เป็นชนชาติอังกฤษ ทั้งยังคิดจะจัดตั้งสถานกงสุลใน

โทรบุรี เพื่อเป็นการค้ำคานอำนาจของไทย

รัฐบาลไทยเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องทำความตกลงกับอังกฤษเกี่ยวกับดินแดนในมลายู ควบเห็นประจักษ์ชัดว่า ถึงอย่างไรอังกฤษก็คงจะไม่หยุดยั้งความเรียกร้องต้องการของตนจนกว่าจะได้แหลมมลายูทั้งหมด ไทยควรจะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปก่อนที่จะสายเกินกาล ดังนั้น หลังจากทำสนธิสัญญากับประเทศฝรั่งเศส ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗) แล้ว รัฐบาลจึงเริ่มเจรจาทำความตกลงกับอังกฤษอย่างเดียวกันบ้าง และใน พ.ศ. ๒๔๕๖ (ค.ศ. ๑๙๐๙) ก็ได้ตกลงแลกเปลี่ยนอำนาจการปกครองเมืองขึ้นในมลายู ๔ เมือง คือ กตันตัน ตรังกานู โทรบุรี ปลิส กับอำนาจทางการศาล นอกจากนี้ อังกฤษตกลงให้ไทยกู้เงินสร้างทางรถไฟสายแหลมมลายูเป็นจำนวนหนึ่งค่างหากอีกด้วย

การที่จะเข้าใจถึงความจำเป็นของประเทศไทย ในการทำสนธิสัญญามอบโอนดินแดนให้อังกฤษอย่างลึกซึ้งแจ่มชัดไฉน จำเป็นที่เราจะต้องระลึกถึงสาระสำคัญของสนธิสัญญา ๒ ประการ คือ เรื่องโอนดินแดน และเรื่องการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของศาลกงสุล

ขณะเมื่อมีการทำสนธิสัญญาเบาวริง (Bowring) ในปี พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๕) นั้น จำนวนคนในบังคับอังกฤษในประเทศไทยยังมีไม่มากนัก ไทยเองก็ไม่มีตัวบทกฎหมายที่จะเป็นตราแห่งความยุติธรรมใดแต่เพียงแต่แน่นอน ทั้งคนไทยก็ไม่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศมาก จึงไม่รู้สึกเดือดร้อนต่อสนธิสัญญาที่ใดกระทำกัน ในเวลาต่อมา เมื่อมีการปรับปรุงประเทศอย่างกว้างขวางในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลไทยก็เริ่มรู้สึกถึงความบีบคั้นของสนธิสัญญา เนื่องจากการค้าที่เพิ่มขึ้น เป็นผลให้ชนชาติต่าง ๆ ที่เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษในอาเซีย เป็นต้นว่า จีน มลายู พม่า พากันหลั่งไหลเข้ามาอาศัยดินแดนไทยเป็นที่พักพิงประกอบอาชีพและทำการค้า คนพวกนี้ล้วนประสงค์จะเข้าอยู่ในบังคับอังกฤษ เพื่อประโยชน์จากการยกเว้นไม่ต้องขึ้นศาล

พื้นเมืองของไทย รัฐบาลไทยคืนรณแก่ไซสนธิสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๓๘๘ แต่เป็นการยากที่จะทำได้ เนื่องจากมีข้อกำหนดอายุเวลาของสนธิสัญญาไว้ อย่างไรก็ตาม ความพยายามของไทยประสบผลสำเร็จเป็นบางส่วน เมื่อมีการทำสนธิสัญญาเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๔๑๗ (ค.ศ. ๑๘๗๔) มอบอำนาจให้ศาลไทยในภาคเหนือ มีสิทธิพิจารณาพิพากษาคดีที่คนในบังคับอังกฤษถูกฟ้องว่ากระทำความผิดฐานปล้น ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีหนังสือเดินทางแสดงว่าเป็นคนในบังคับอังกฤษหรือไม่ก็ตาม ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๒๖ (ค.ศ. ๑๘๘๓) ก็ได้มีการทำสนธิสัญญาฉบับใหม่ กำหนดให้คนในบังคับอังกฤษที่อยู่ทางภาคเหนือ ขึ้นต่อศาลคดีต่างประเทศ ซึ่งจัดตั้งขึ้นที่เชียงใหม่

ครั้งเมื่อสโตรเบลเข้ามาเป็นที่ปรึกษาทั่วไปของรัฐบาลไทย ในพ.ศ. ๒๔๔๗ (ค.ศ. ๑๙๐๔) เขาก็เสนอต่อรัฐบาลอังกฤษว่า ไทยยินดีที่จะมอบสิทธิในการถือที่ดินให้แก่คนอังกฤษ หากอังกฤษจะยอมให้อำนาจทางการศาลแก่ไทยอย่างเต็มที่ ได้มีการเจรจากันอีกหลายครั้งเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๗-๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๔ - ๑๙๐๗) แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ ควดยเหตุที่รัฐบาลอังกฤษไม่เต็มใจจะยกเลิกอำนาจศาลกงสุล แมสโทรเบลจะเสนอแนะว่า ไม่จำเป็นจะต้องรวมเอาคนในบังคับอังกฤษที่เป็นชาวยุโรปเข้าอยู่ใต้อำนาจศาลไทยควยก็ตาม รัฐบาลอังกฤษยังคงยืนกราน ไม่ยอมแบ่งแยกคนในบังคับอังกฤษ ทั้งที่เป็นชาวยุโรปและชาวเอเชีย

ในระหว่างนั้น สนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสได้รับการลงนามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ (ค.ศ. ๑๙๐๗) ไทยตกลงยกดินแดนบนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ได้แก่ เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ให้แก่ฝรั่งเศส เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่ฝรั่งเศสยอมให้ชาวเอเชียในบังคับของตนขึ้นต่อศาลไทย สโตรเบลเห็นเป็นโอกาส จึงเสนอแนะในระหว่างการสนทนากับนายแปเจ็ต ทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ให้ทำสัญญาอย่างเดียวกันระหว่างไทยกับอังกฤษบ้าง โดยไทยจะยอมยกเมืองขึ้นในมลายูให้อังกฤษ หากอังกฤษยอมมอบอำนาจทางการศาลให้เป็นการ

แลกเปลี่ยน กวายนข้อเสนอเรื่องกินแค้นนี้เอง จึงทำให้อังกฤษเก็บใจที่จะดำเนินการเจรจากับไทยต่อไป อย่างไรก็ตาม สตีเวนเบลยังได้เน้นเรื่องการยกเลิกอนุสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗) ว่าเป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งในความคิดเห็นของไทย เนื่องจากอนุสัญญานี้จำกัดสิทธิของไทยในการให้สัมปทานไม่ว่าจะเป็นในด้านการค้า หรือดินแดน แก่ชาวต่างชาติ โดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากอังกฤษก่อน ทำให้รัฐบาลไทยตกอยู่ในภาวะลำบากและคับแค้นใจอย่างยิ่ง ซ้ำยังทำให้อำนาจการครอบครองเมืองขึ้นในมลายูหมดความหมายไปโดยพฤตินัย

จุดประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้ไทยตัดสินใจทำสนธิสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๒ กับอังกฤษ คือโครงการสร้างทางรถไฟสายแหลมมลายู รัฐบาลไทยมีแผนการที่จะสร้างทางรถไฟเชื่อมกรุงเทพฯ กับหัวเมืองต่าง ๆ หัวทุกทิศเป็นต้นว่า มณฑลทางเหนือ ทางตะวันออก และทางตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนั้น ยังต้องการจะสร้างทางรถไฟสายใต้เข้าไปในมณฑลและเมืองขึ้นในแหลมมลายู เพื่อเชื่อมกับทางรถไฟของรัฐบาลสหพันธรัฐมลายู แต่รัฐบาลอังกฤษอ้างข้อขัดข้องในแผนการดังกล่าว เนื่องจากองค์การรถไฟแห่งประเทศไทย ซึ่งจะรับหน้าที่ก่อสร้างนั้นมีนายช่างส่วนใหญ่เป็นชาวเยอรมัน จึงเกรงว่าจะเป็นการทำให้อิทธิพลของเยอรมันแผ่ขยายเข้าไปในมลายู ซึ่งย่อมจะเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของอังกฤษ เมื่อมีเหตุขัดขวางเช่นนี้ รัฐบาลไทยจึงได้มีสัญญาควยการขอกู้เงินจากรัฐบาลสหพันธรัฐมลายู และเปลี่ยนไปใช้นายช่างใหญ่ชาวอังกฤษ เขาคควบคุมการก่อสร้างแทน

กล่าวโดยสรุป สนธิสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษ ซึ่งลงนามกันเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ นั้น มีอนุสนธิมาจากปัญหาต่าง ๆ หลายประการ คือ

๑. ความปรารถนาของรัฐบาลไทยที่จะขจัดอำนาจศาลกงสุลในประเทศ

๒. ความต้องการของคนในบังคับอังกฤษที่จะถือที่ดินในประเทศไทย^๑
๓. ความไม่พอใจของรัฐบาลไทยต่อสิทธิที่รัฐบาลอังกฤษได้รับ ภายใต้อนุสัญญาฉบับระบับปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ในอันที่จะยับยั้งการให้สัมปทานแกชาวกวางซาคีในรัฐมลายูของไทย
๔. สถานการณ์อันไม่น่าพึงใจในเมืองกลันตัน ระหว่างรัฐบาลไทยกับบริษัทคัพ-เคเวลอปเมนต์
๕. โครงการสร้างทางรถไฟสายใต้ของไทย

หลังจากการลงนามในสนธิสัญญาฉบับนี้แล้ว ปรากฏว่าประเทศที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้เสียในสนธิสัญญามีปฏิกริยาแตกต่างกัน--

ปฏิกริยาของชาวมลายู

ชาวมลายูต้อนรับข่าวความตกลงระหว่างไทยกับอังกฤษด้วยความตกใจและประหลาดใจระคนกันในชั้นแรก ภายหลังจากความรู้สึกนี้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นความไม่พอใจ ความหวาดกลัว และความฉีกหวัง เจ้ามครองรัฐทั้ง ๕ แห่งต่างไม่เต็มใจเข้าอยู่ใต้อารักขาของอังกฤษทั้งสิ้น ทั้งนี้ยกเว้นแต่พอคาสาวจีนซึ่งหวังประโยชน์จากการค้าอย่างใหญ่โตในอนาคต ที่พอใจในการโอนดินแดนครั้งนี้^๒ เจ้าเมืองมลายูถือว่าตนไม่เคยได้รับการปรึกษาหารือหรือแม่แต่การทาบถามล่วงหน้าจากรัฐบาลไทยเลย เพียงแต่เคยได้ยินข่าวเล่าลืออย่างไม่เป็นทางการเท่านั้น^๓ ทั้ง ๆ ที่ดินแดนที่จะโอนนั้นเป็นดินแดนของชาวมลายูเอง ความรู้สึกที่ว่รัฐบาลไทยปฏิบัติกรไปโดยอาภอใจ เสมือนบ้านเมืองของชาวมลายูเป็นสิ่งที่จะซื้อขายกันไคคลองประคุดสินค้กรรมคานัน ทำความขมขื่นและเจ็บช้ำน้ำใจมาสู่ชาวมลายูเป็นคณพณ โดยเฉพาะในเมืองไทรบุรี ปรากฏว่าเมื่อ

^๑ F.C. 422/62, from Paget to Lord Grey, February 27, 1908.

^๒ The Straits Times, May 24, 1909.

^๓ Penang Gazette and Straits Chronicles, June 24, 1914.

นายวิลเลียมสัน (Williamson) ที่ปรึกษาทางการเงินของอังกฤษ ซึ่งเข้ารับหน้าที่แทนนาย จี.ซี. ฮาร์ท (G. C. Hart) ที่ปรึกษาทางการเงินของไทยประจำเมืองไทรบุรี เดินทางไปถึงเมืองนั้น เขาได้กล่าวว่า เขาได้พบหาที่อันส่อความขุ่นเคืองจากประชาชนในไทรบุรี เจ้าพระยาไทรบุรี ตลอดจนข้าราชการสำนักของพระองค์ต่างพากันคัดค้านการโอนดินแดนครั้งนี้อย่างรุนแรง เจ้าพระยาไทรบุรีนั้นถึงกับกล่าวกับเซอร์ ยอร์ช แมกซ์เวลล์ (Sir George Maxwell) ที่ปรึกษาของอังกฤษคนแรกประจำเมืองไทรบุรี แสดงความเจ็บช้ำน้ำใจที่ได้รับการปฏิบัติเสมือนดินแดนจากรัฐบาลไทยว่า "ประเทศของฉัน และพลเมืองของฉัน ได้ถูกขายไปเช่นเดียวกับที่เขาขายวัวควาย ฉันทาจยกโทษให้แก่มัน ซึ่งไม่มีข้อผูกพันอะไรกับฉัน แต่ฉันไม่อาจยกโทษให้แก่มันขายได้"^๑

ความรู้สึกขมขื่นของเจ้าเมืองไทรบุรี ปรากฏเห็นเด่นชัดในสนธิสัญญาที่เขาทำกับประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ (ค.ศ. ๑๙๒๓) โดยเขาได้ขอให้เพิ่มเติมข้อความลงไปในมาตราที่ ๓ ของสนธิสัญญาควยาว่า "สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงอังกฤษจะไม่โอนหรือลออกอนสิทธิความเป็นเจ้าประเทศราชเหนือเมืองไทรบุรีให้แก่มหาอำนาจอื่น โดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจเป็นลายลักษณ์อักษรของสุลต่านในสภา"^๒

^๑ The Straits Times, May 16, 1957. Sir G. Maxwell wrote a letter to the editor of the Straits Times recalling the words of the Sultan of Kedah to him in 1909 when Kedah was transferred from Siam to Great Britain, "My country and my people have been sold as one sells a bullock. I can forgive the buyer, who had no obligations to me, but I cannot forgive the seller."

^๒ The Colonial Problem, a report by a Study Group of Member of the Royal Institute of International Affairs, (Oxford Univ. Press, 1937) p. 87, "His britannic Majesty will not transfer, or otherwise dispose of, his rights of suzerainty over Kedah to another Power, without the written consent of His Highness the Sultan in Council".

นอกจากนั้น เจ้าพระยาไทรบุรียังได้ให้พยานความของตนในเมืองมีนัง
จัดการประท้วงเรื่องนี้ แต่ไม่เกิดผลอันใด ส่วนในเมืองอื่น ๆ ก็เช่นกัน มีผู้ไม่
พอใจการกระทำของไทยเป็นอันมาก แต่ปฏิกริยาที่แสดงออกไม่สู้รุนแรงเหมือน
เมืองไทรบุรี

ขณะที่ชาวมลายูแสดงปฏิกริยาตอบโต้สนธิสัญญาได้อย่างรุนแรง ในเวลา
เดียวกัน ชาวอังกฤษทั้งหลายในเสตรทเซทเตอลเมนต์ ต่างพากันต้อนรับชาวนี้อย่าง
ถึงโลกใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นความฝันที่พวกเขารอคอยกันมานาน
นักหนาแล้วนั่นเอง สำหรับชาวไทย ความรู้สึกไม่เห็นชอบด้วยกับการโอนดินแดน
กรุนอยู่ในความคิดของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งมองดูสนธิสัญญาแต่เพียงผิวเผิน ว่า
เป็นการเสียสละที่ไม่จำเป็น พร้อมกันนั้นก็ได้คร่ำครวญเสียครั้งหนึ่งว่า มีมูลค่า
แพงเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้รับเป็นการแลกเปลี่ยน นั้นเป็นเพียงความ
รู้สึกของประชาชนซึ่งอยู่นอกวงการเมือง จึงขาดความเข้าใจต่อเหตุการณ์
ที่แท้จริง ซึ่งผลักดันให้ไทยจำต้องปฏิบัติภารกิจดังกล่าวไป โดยปราศจากความเต็ม
ใจ ควบเห็นว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่พึงทำได้ ในวาระที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะหน้า
สิ่วหน้าขวานเช่นนั้น

อย่างไรก็ดี ในเวลาต่อมา ความรู้สึกไม่พอใจต่อนโยบายของรัฐบาล
ในการโอนดินแดนให้แก่ต่างประเทศ ไคค่อย ๆ จางหายไปจากความคิดเห็นของ
ประชาชน เนื่องจากเริ่มตระหนักถึงความสำคัญและผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจาก
การยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต นับแต่นั้นเป็นต้นไปชาวไทยทุกคนจะไคหลุดพ้น
จากความอยุติธรรม และความไม่เสมอภาคทางการตัดสินคดี ซึ่งมีคนในบังคับ
อังกฤษเป็นคู่ความ โดยจะไม่มีศาลกงสุลของชาตินั้นมากอยควบคุมอีก สิทธิอำนาจ
ทางการศาลของไทย นับวันแต่จะเพิ่มพูนขึ้น เมื่อมีการจัดสร้างและแก้ไขประมวล

กฎหมายต่าง ๆ ให้เข้าสู่แนวที่ทันสมัย ต่อจากนั้นไทยก็จะสามารถปลดเปลื้องอิทธิ
สภาพนอกอาณาเขตให้หมดสิ้นไปจากผืนแผ่นดินไทยได้โดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑
(ค.ศ. ๑๙๐๘)

รัฐบุรุษผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายนำประเทศให้ดวงพหจาก
มหาภัยแห่งลัทธิจักรวรรดินิยมล่าเมืองขึ้นจนบรรลุผลสำเร็จ สามารถธำรงรักษา
เอกราชและความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของประเทศชาติได้ในบัดนี้หลายนั้น แท้จริงก็
คือองค์พระประมุขแห่งชาติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์
ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ มีน้ำพระทัยกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว กอปรกับพระ
ปรีชาสามารถและพระวิริยะอุตสาหะอันแรงกล้า จนราษฎรพากันถวายพระสมัญญา
นามว่า "สมเด็จพระปิยะ มหาราช" พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นที่รักใคร่ของปวงชน
นั่นเอง อย่างไรก็ตาม เราต้องไม่ลืมว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ที่ ๕ จะไม่ทรงสามารถดำเนินกิจการอันยากยิ่งและพันเผ่าอุปสรรคต่าง ๆ ไม่ได้
โดยลำพังพระองค์เองเลย หากไม่ทรงมีผู้ช่วยซึ่งเป็นเสนาบดีผู้ทรงความสามารถ
ยอดเยี่ยมถึง ๒ พระองค์ คือ สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ (พระองค์
เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์) ซึ่งทรงเป็นเอกอัครราชทูตเสวยราชอยู่ในการบ้านเมือง โดย
เฉพาะการต่างประเทศอย่างหาตัวจับได้ยากพระองค์หนึ่ง ไต่ทรงรับราชการต่าง
พระเนตรพระกรรณในตำแหน่งเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศนานกว่า
ผู้ใดเป็นประวัติการณ์ ส่วนอีกพระองค์หนึ่ง คือ สมเด็จพระยาคลังราชานุภาพ
(พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร) ผู้ทรงพระปรีชาสามารถในงานหลายสถานหลายแขนง
โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครอง โดยไต่ทรร้งตำแหน่งเสนาบดีว่าการมหาดไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ ทรงศรี อัจจอรุณ "การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
กับประเทศมหาอำนาจ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๒) หน้า ๒๓๑

อยู่นานถึง ๒๓ ปี^๑ ทั้งสองพระองค์ได้ทรงรับหน้าที่ถวายคำปรึกษาแนะนำต่อพระบาทสมเด็จพะจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกิจการภายใน เป็นสหภาพการปรับปรุงประเทศ ไปจนถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับต่างประเทศ ซึ่งเป็นงานที่จะต้องไขว่คว้าลักษณะพิเศษ คือพร้อมทั้งสติปัญญา ไหวพริบ ความสุขุมรอบคอบ ตลอดจนการตัดสินใจอย่างฉับพลัน ทรงปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี จนเป็นที่โปรดปรานและไว้วางพระราชหฤทัย แทบจะกล่าวได้ว่าทั้งสองพระองค์ทรงเป็นเสมือนหนึ่ง "พระหัตถ์ซ้ายขวา" ซึ่งจะขาดข้างใดข้างหนึ่งเสียมิไฉน

การไต่กินแดนคืนในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ อุดมคติขึ้นในทวีปยุโรปเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ (ค.ศ. ๑๙๓๙) อิทธิพลของอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งมีอยู่ทางอาเซียก็ลดน้อยลง ญี่ปุ่นซึ่งเข้าร่วมเป็นฝ่ายอักษะได้ช่วยโอกาสนั้นแก่อิทธิพลของตนลงมาจากอาเซียตะวันออกเฉียงใต้ ควบคู่การสนับสนุนให้ชาติต่าง ๆ ที่เป็นอาณานิคมของประเทศในยุโรป กอบกู้เอกราชขึ้น ทั้งนี้ ญี่ปุ่นมีแผนการณ์จะเข้าครอบครองประเทศทั้งหมดในตะวันออกไกล แต่ได้เรียกชื่อแผนการณ์นั้นเสียใหม่อย่างไพเราะว่า "วงศ์ไพบูลย์ร่วมกับแห่งมหาอาเซียบูรพา" พร้อมกันนั้นญี่ปุ่นก็พยายามเอาอกเอาใจประเทศไทยด้วยการยุ้งให้มีการเรียกกรังดินแดนที่เสียไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพะจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคืนมา ผลที่สุด ฝรั่งเศสก็ยอมมอบดินแดน ๔ จังหวัด คือ พระตะบอง พิบูลสงคราม จำปาศักดิ์ และลานช้างให้แก่ไทย เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๓^๒ การที่ญี่ปุ่น

^๑ สอบหลักฐานจากหนังสือหลายเล่มได้ความตรงกันว่าทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีว่าการมหาดไทยอยู่ ๓๓ ปี แต่ตามความเห็นของผู้เขียนคิดว่าเพียง ๒๓ ปีเท่านั้น คือระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๓๕ - ปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๗

^๒ เนตร เขมะโยธิน, งานไต่กินแดนของพันเอกโยธี, (พระนคร : บริษัทธนาคารพิมพ์, ๒๕๐๐) หน้า ๗๒๘

สนับสนุนให้ไทยได้ปกครองดินแดนเก่าของตนก็เพื่อต้องการผูกมิตรให้ไทยเข้าร่วม
เป็นฝ่ายอักษะควย แต่รัฐบาลไทยยังคงยึดมั่นในนโยบายรักษาความเป็นกลางอย่าง
เคร่งครัด ดังนั้น ในเวลาเช้าตรู่ของวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ (ค.ศ. ๑๙๔๑)
กองทัพญี่ปุ่นจึงยกเข้ารุกรานประเทศไทยพร้อมกันทุกด้าน ตั้งแต่ทางอ่าวอ่าวประเทศ
สมุทรปราการ ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร นครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี^๑
ทั้ง ๆ ที่ญี่ปุ่นกับไทยมีสนธิสัญญาเคารพบูรณะภาพของดินแดนซึ่งกันและกัน คณะ
รัฐบาลไทยมีความเห็นแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย ๆ หนึ่งต้องการต่อต้านญี่ปุ่น อีก
ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ถึงจะสู้รบต่อไปก็ไร้ประโยชน์ซ้ำจะเกิดความเสียหายอย่างใหญ่
หลวงแก่ประเทศชาติ ดังนั้น รัฐบาลอันมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
อยู่ในขณะนั้น จึงต้องสละนโยบายเป็นกลาง หันเข้าร่วมมือกับประเทศญี่ปุ่น
และได้ประกาศสงครามต่อประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการ
เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ (ค.ศ. ๑๙๔๒)^๒

ในเวลาต่อมา เมื่อญี่ปุ่นเข้าโจมตีและยึดครองสหพันธรัฐมลายู ตลอดจน
เกาะสิงคโปร์ได้สำเร็จแล้ว ญี่ปุ่นก็ยกดินแดนในมลายู ๔ แห่ง คือ ไทรบุรี
กลันตัน ตรังกานู และปลิส กลับคืนให้ไทย โดยมอบให้ปกครองในฐานะรัฐทหาร^๓
ทั้งนี้ เป็นการแสดงเจตจำนงของญี่ปุ่นเพื่อสนับสนุนคำขวัญที่ว่า "เอเชียสำหรับ
ชาวเอเชีย" รัฐบาลไทยเวลานั้นยังไม่ปรารถนาจะสร้างความเจ็บแค้นให้อังกฤษ
มากนัก ควยมิได้ถือตนเป็นศัตรูอย่างแท้จริงกับอังกฤษ จึงไม่ยินดียรับเมืองทั้ง ๔
จากญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม ยังมีบุคคลบางกลุ่มในคณะทหารและรัฐบาล ซึ่งมีหัวชาตินิยม
รุนแรง เห็นคล้อยตามขอเสนอของญี่ปุ่น ควยเหตุนี้ จึงมีขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๕

^๒ ร.ศ.ท. เสถียร วิชัยลักษณ์, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕๕
(ภาค ๑) [พระนคร สำนักพิมพ์นิติเวช, ๒๔๘๕] หน้า ๕๕๘

^๓ เนตร เขมะโยธิน, หน้า ๓๕๕

เรียกเรื่องกินกันค่อนข้างลับ ๆ เป็นคน ๆ มีการจัดทำแผนที่แสดงเขตแดนไทย
 แด่เกากอน พร้อมทั้งเรื่องราวประกอบ แจกจ่ายไปตามโรงเรียนและตามสถาน
 ที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง^๑ แม้อังกฤษจะไม่ต้องการแสดงตนเป็นปฏิปักษ์เข้าเติม
 อังกฤษในเวลาเพียงพม่า แต่ก็ต้องยอมรับกินกันทั้ง ๔ แห่ง กินมาในที่สุด
 และโคจรถังหนทางและเจ้าหน้าที่ของไทยลงไปปกครอง พฤติการณ์ครั้งนี้ยังความ
 โกรธแค้นให้แก่อังกฤษมาก จะเห็นได้จากการที่ไทยสู้รบอย่างลับ ๆ
 ในภายหลังว่า อังกฤษเตรียมการจะยุบชาวไทยอิสลามใน ๔ จังหวัดภาคใต้ของ
 ไทย คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ให้กระตางกระเคื่องและแยกตัว
 ออกไปร่วมกับดินแดนมลายูของอังกฤษ โดยอังกฤษได้ให้การอุดหนุนเงินเจ้า
 มะโฮยิกกิน ลูกชายอับดุลกาเค สุลต่านเมืองปัตตานี^๒ มะโฮยิกกินโกช่วย
 เหลือร่วมมือกับอังกฤษในการโฆษณาทางวิทยุ เรียกร้องให้ชาวมลายูขับไล่นาหาร
 ญี่บุนออกไปจากดินแดนมลายู^๓

^๑ Sir Josiah Crosby, Siam : The Crossroads (London : Hollis and Carter, 1945) p. 113

^๒ อับดุลกาเคนี้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้
 แสดงความกระตางกระเคื่องต่อไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ส่งตัวไปไว้ที่พิษณุโลกชั่วคราวเป็นการลงโทษ ต่อมาก็โปรด
 เกล้าฯ ให้กลับไปครองเมืองปัตตานีตามเดิม แต่อับดุลกาเคไม่เชื่อทลาย มาไป
 รัชกาลที่ ๖ กลับคิดเอาใจออกห่างสองสมุณคนและกัศตราวุธ เตรียมการจะแยกดิน
 แดนจากไทย ครั้นแผนการนี้แตก ก็หนีไปอยู่ที่เมืองกลันตันซึ่งเวลานั้นอยู่ในความ
 ปกครองของอังกฤษแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงรับเอา
 มะโฮยิกกิน ลูกชาย มาไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ โปรดเกล้าฯ ให้เข้าศึกษาใน
 โรงเรียนอัสสัมชัญหลายปี ต่อจากนั้นก็ไต่เส้นทางไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ
 จึงเป็นเหตุให้ตกอยู่ในอุปการะของอังกฤษแต่นั้นมา

^๓ เนตร เขมะโยธิน, หน้า ๓๕๘

ครั้งเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง โดยประเทศฝ่ายอักษะเป็นฝ่ายแพ้สงคราม หลังจากได้รับทราบประกาศการยอมจำนนอย่างเป็นทางการของญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๕) แล้ว รุ่งขึ้นวันที่ ๑๖ สิงหาคม รัฐบาลไทยก็ประกาศสันติภาพ มีข้อความตอนหนึ่งยืนยันความบริสุทธิ์ใจของไทย เกี่ยวกับดินแดนที่ไคมาจากอังกฤษระหว่างสงครามว่า

"... ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์^๑ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงขอประกาศโดยเปิดเผยแทนประชาชนชาวไทยว่า การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ ไม่ผูกพันประชาชนชาวไทย ... บรรดาดินแดนที่ญี่ปุ่นไคมอบให้ไทยครอบครอง คือรัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ปะลิส เชียงตุง และเมืองพาน นั้น ประเทศไทยไม่ปรารถนาที่จะไคคืนแดนเหล่านี้ และพร้อมที่จะจัดการเพื่อส่งมอบ ในเมื่อบริเตนใหญ่พร้อมที่จะรับมอบไป..."^๒

ต่อจากนั้น ไทยก็แต่งตั้งคณะผู้แทนทางทหาร อันมี นายพลโทศักดิ์ เสนาณรงค์ เป็นหัวหน้า เดินทางไปเจรจากับนายพลเรือเอก ลอร์ด หลุยส์ เม้าท์แบทเทน (Lord Louis Mountbatten) แม่ทัพใหญ่ฝ่ายสัมพันธมิตรภาคอาเซียตะวันออกเฉียงใต้ที่เมืองแคนดี้ (Candy) ในประเทศลังกา ครั้งแรกอังกฤษเสนอขอเรียกร้องจากฝ่ายไทยถึง ๒๑ ขอ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ไทยไม่อาจปฏิบัติตามได้ จนในที่สุดรัฐบาลสหรัฐอเมริกาต้องยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับ อังกฤษ จึงเปลี่ยนหาที่ยอมผ่อนผันให้แก่ไทยบาง การเจรจากับอังกฤษดำเนินต่อมาจนถึงวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ (ค.ศ. ๑๙๔๖) จึงเห็นสัญญาที่เรียกว่า "สัญญา

^๑ เวลานั้น ก็อนายปรีดี พนมยงค์

^๒ เนตร เขมะโยธิน, หน้า ๖๓๗ - ๘

“สัญญาสมบูรณแบบ”^๑ โดยทั้งสองฝ่ายตกลงยุติสถานะสงครามระหว่างกัน ข้อความในสัญญานอกจากจะกำหนดเงื่อนไขบางประการ บังคับให้ไทยชดใช้ค่าเสียหายแก่ฝ่ายสัมพันธมิตรแล้ว ยังกล่าวถึงการที่ไทยจะต้องมอบคืนดินแดนทั้งหมดที่ยึดมาจากฝ่ายสัมพันธมิตรในระหว่างสงคราม และสัญญาว่าจะไม่สร้างคลองขามคอคอดกระ เพื่อเชื่อมอ่าวไทยกับมหาสมุทรอินเดีย โดยไม่ได้รับความยินยอมจากอังกฤษก่อน^๒

สัญญาสมบูรณแบบนี้ ได้กลายเป็นพันธะผูกมัดประเทศไทยอยู่นานเป็นกว่าอังกฤษจะยอมยกเลิกไปโดยเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม นับได้ว่าเป็นเงื่อนไขหรือพันธะที่เบาบางที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับความผิดพลาดที่ประเทศไทยจำเป็นต้องกระทำลงไปในช่วงสงคราม

นี่คือเรื่องราวครั้งสุดท้ายที่ไทยได้เกี่ยวข้องกับดินแดนในแหลมมลายู ซึ่งต่อมาได้รวมเข้าเป็นประเทศ ประกอบด้วยรัฐ ๑๑ รัฐ เรียกว่า “ประเทศสหพันธรัฐมลายา” อังกฤษมอบเอกราชให้ปกครองตนเอง เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ (ค.ศ. ๑๙๕๗) และยังคงมีสัมพันธไมตรีอันสนิทแน่นแฟ้นกับประเทศไทยตลอดมา คราวจนเวลาปัจจุบัน ประเทศสหพันธรัฐมลายาก็รวมเข้ากับสิงคโปร์ บรูไน ซาราวัก และซาบะห์ (Sabah) หรืออีกนัยหนึ่งบอร์เนียวเหนือ สถาปนาขึ้นเป็นประเทศใหม่ ซึ่งมีดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาล เรียกว่า สหพันธรัฐ “มาเลย์เซีย” (Malaysia) เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๖ (ค.ศ. ๑๙๖๓)

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒๓

^๒